

УДК 376:373.3

Тамара МАЗУРИК,
завідувач ресурсного центру підтримки інклюзивної освіти ВІППО;
Анжела МИКОЛАЙЧУК,
методист ресурсного центру підтримки інклюзивної освіти ВІППО;
Наталія ГАВРИЛЕВИЧ,
директор КЗЗСО «Луцький ліцей № 27 Луцької міської ради»

Соціальний розвиток дитини з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного середовища НУШ

*(Узагальнення досвіду роботи КЗЗСО «Луцький ліцей № 27
Луцької міської ради»)*

Представлено матеріали узагальненого досвіду роботи, окреслено проблему соціального розвитку дітей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного освітнього середовища Нової української школи у КЗЗСО «Луцький ліцей № 27», розкрито науково-теоретичні аспекти, прийоми, технології, які впроваджено в організації освітнього процесу для забезпечення комфорту, якісної взаємодії, безбар'єрності відповідно до потреб дітей з ООП. Подано інформаційні матеріали, які підтверджують реалізацію Концепції НУШ, щодо створення інклюзивного освітнього середовища у закладі освіти.

Ключові слова: Нова українська школа, діти з особливими освітніми потребами, інклюзивне середовище, інклюзивне навчання, соціалізація, педагоги, заклад освіти.

Tamara Mazuryk, Anzhela Mykolaichuk, Nataliia Havrylevych. Social Development of Children with Special Educational Needs in the Conditions of an Inclusive Educational Environment of the New Ukrainian School.

The publication presents materials of generalized work experience, outlines the problem of social development of children with special educational needs in the conditions of an inclusive educational environment

of the New Ukrainian School in the Lutsk Lyceum No. 27, reveals scientific and theoretical aspects, techniques, technologies that are implemented in the organization of the educational process to ensure comfort, high-quality interaction, barrier-free in accordance with the needs of children with special educational needs. Information materials are provided that confirm the implementation of the NUS Concept on creating an inclusive educational environment in an educational institution.

Keywords: New Ukrainian School, children with special educational needs, inclusive environment, inclusive learning, socialization, teachers, educational institution.

1. Назва закладу освіти. Комунальний заклад загальної середньої освіти «Луцький ліцей № 27 Луцької міської ради».

2. Короткі відомості про заклад освіти.

Новий тип ЗЗСО: ліцей з початковою школою та гімназією lyceum27lutsk@ukr.net

Директор: Захарчук Вероніка Євгеніївна (2022–2023 рр.), Гаврилевич Наталія Миколаївна (2024/2025 н. р.).

Профілі навчання: іноземної філології; фізико-математичний.

Кількість учнів: **1346** (2022–2023 рр.), **1427** (2024 р.).

Кількість персоналу: 150 (2022–2023 рр.), 166 (2024 р.).

Кількість класів: **45** (2022–2023 рр.), **47** (2024 р.).

Кількість інклюзивних класів: **12** (2022–2023 рр.), **17** (2024 р.).

Кількість учнів у них: **15** (2022–2023 рр.), **21** (2024 р.).

3. Тривалість функціонування досвіду: довготривалий (більше 3 років) і короткочасний (менше 3 років).

Короткотривалий – 2 роки: 2022–2023 рр., 2023–2024 рр.

4. Вид досвіду: перспективний педагогічний досвід.

5. Технологія досвіду: моделювання, узагальнення, впровадження, поширення.

6. Форма узагальнення: довідка, публікація.

7. Обґрунтування актуальності досвіду і його значення для удосконалення освітнього процесу.

Сучасна система освіти дітей з особливими освітніми потребами (ООП) включає в себе структуру організації інклюзивного навчання, у якому пріоритет надається соціально-освітнім компетенціям, що сприяють ефективній інтеграції цих дітей у суспільство. Серед освітніх компетенцій пріоритетно виокремлюються життєві компетенції, сформованість яких забезпечує дитині уміння та навички орієнтування в практичній життєдіяльності й адекватне вирішення проблемних ситуацій, що зумовлює процеси розвитку та формування соціальних навичок.

Проблема соціалізації дітей з ООП є надзвичайно важливою з огляду на сучасні освітні тенденції, суспільні потреби та цінності. Її значущість підкреслюють такі ключові аспекти як: підтримка прав дітей з ООП (інклюзивна освіта забезпечує рівні можливості для дітей з ООП та сприяє їх інтеграції в суспільство), розвиток інклюзивного середовища в Новій українській школі (Концепція НУШ передбачає створення комфортного та безпечного середовища, де кожна дитина, незалежно від своїх можливостей, може розвиватися на рівних засадах), формування толерантності у суспільстві (спільне навчання із дітьми з нормотиповим розвитком формує в учнів емпатію, толерантність та прийняття різноманітності), соціальний розвиток дітей з ООП (допомагає їм краще взаємодіяти з однолітками, будувати стосунки та адаптуватися до реального життя), професійний розвиток педагогів та співпраця з батьками, фахівцями (нові підходи до навчання, виховання, ефективної взаємодії).

Діти з ООП, отримуючи соціальні навички в інклюзивному освітньому середовищі, мають більше шансів стати активними та самостійними учасниками суспільного життя.

Тому постає питання щодо вивчення й узагальнення досвіду роботи закладів освіти щодо створення сприятливих умов для успішної соціалізації дітей з ООП у процесі інклюзивного навчання. З такою

метою упродовж 2022–2024 рр. вивчався досвід Комунального закладу загальної середньої освіти «Луцький ліцей № 27 Луцької міської ради». Темою досвіду роботи закладу визначено «Соціальний розвиток дитини з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного середовища НУШ».

Дискурс соціального розвитку дитини з ООП у новій школі є актуальним, оскільки відповідає національним і міжнародним стандартам освіти, сприяє гармонійному розвитку особистості дитини та формує основи інклюзивного суспільства.

8. Мета досвіду: вивчити та узагальнити досвід роботи закладу загальної середньої освіти щодо соціального розвитку дитини з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного середовища НУШ.

9. Завдання досвіду: розкрити значення системи умов інклюзивного освітнього середовища для соціалізації осіб з особливими освітніми потребами.

10. Виділення наукової основи досвіду: науково-теоретичне обґрунтування; наукові теорії, положення, розробки, що використовуються у закладі для удосконалення освітнього процесу.

Вивчивши підходи, методи, прийоми та форми роботи організації інклюзивного освітнього процесу в Луцькому ліцеї № 27, можемо стверджувати, що науково-теоретичне обґрунтування відповідної організаційної діяльності базується на численних теоріях, концепціях та методологічних підходах, які доводять ефективність включення дітей з особливими освітніми потребами у загальний освітній простір.

Яскраво відображається «теорія соціальної інтеграції» (автори: Е. Дюркгейм, Т. Парсонс), суть якої полягає в тому, що соціальна інтеграція передбачає створення умов, за яких усі члени освітнього простору, незалежно від їхніх індивідуальних особливостей, можуть взаємодіяти та співпрацювати. Ця теорія лежить в основі інклюзії, адже забезпечення інтеграції дітей з ООП та активне включення у шкільне середовище сприяє їхній соціалізації.

Ця теорія реалізується через створення адаптивного освітнього середовища у закладі та використання групової взаємодії у навчальному процесі.

На нашу думку, у процесі інклюзивного навчання відображено теорію діяльності (автори: Л. С. Виготський, А. Н. Леонтьєв). Виготський наголошував на важливості соціального контексту у формуванні особистості. Діяльність дитини, зокрема, спільно з однолітками, сприяє розвитку її психічних функцій. Ключові положення теорії полягають у створенні «зони

найближчого розвитку» – підтримки дитини на рівні, де вона може виконати завдання з допомогою педагога або однолітків. Співпраця вчителя та асистента вчителя в процесі навчання в 17 інклюзивних класах, що становить 36,2 % загальної кількості класів у закладі, спостереження за дітьми, сприяють створенню зони найближчого розвитку, спираючись на сильні сторони, можливості, уподобання дитини з ООП. Особлива увага приділяється розвитку мовлення як засобу пізнавальної діяльності, комунікації та взаємодії.

У процесі навчання організовано психолого-педагогічний супровід дітей з ООП. Не менше трьох разів на рік проводяться засідання команди психолого-педагогічного супроводу, на яких розглядаються, затверджуються, аналізуються результати моніторингу індивідуальних освітніх траєкторій дітей з ООП.

У закладі успішно реалізується концепція диференційованого та індивідуального підходу (автори: К. Д. Ушинський, А. Маслоу). Суть якої полягає у тому, що успішність навчання залежить від урахування індивідуальних потреб, можливостей і здібностей кожної дитини. У процесі навчання залежно від освітніх труднощів та рівнів підтримки дитини з ООП здійснюється добір адаптованих методів і прийомів навчання, організовується навчання відповідно до індивідуального плану розвитку (за потреби), індивідуальної програми розвитку.

Вивчаючи досвід, спостерігаємо реалізацію психолого-педагогічної теорії розвитку особистості (за Г. С. Костюком, К. Роджерсом), за якою особистісно орієнтований підхід визнає дитину центральною фігурою освітнього процесу, а розвиток її компетенцій та здібностей є головною метою. Психолого-педагогічна підтримка, зміст проведених заходів, форм роботи декларує розвиток емоційного інтелекту в дітей з ООП, виховання самостійності та відповідальності.

У закладі ефективно реалізується інклюзивна педагогіка (М. Ейнскоу, М. Фуллан), акцентована на необхідності змін у педагогіці, щоб усі діти, включаючи тих, хто має ООП, могли ефективно навчатися разом. Упроваджуються моделі командного підходу (вчителі + асистенти вчителів + фахівці + батьки); у ліцеї сформовано навчальні програми, адаптовані / модифіковані до потреб дітей з ООП. Це сприяє розвитку взаємодії між дитиною з ООП та середовищем (що трактується біоекологічною теорією розвитку, за Урі Бронфенбреннером). На належному рівні організовано комунікацію між

ліцеєм, родиною та громадою. Педагогічні працівники ліцею сприяють створенню підтримувального мікроклімату в інклюзивному класі. Проведені заходи готуються спільно: педагоги–батьки–діти. Адже саме така співпраця допомагає згуртувати дитячі колективи, а співпраця з батьками – невід’ємна частина освітнього процесу. Саме педагогіка партнерства виступила ключовим аспектом в організації та проведенні дійств, родинних свят, вистав, вікторин, зустрічей тощо.

Вивчаючи проведені заходи у ліцеї, спостерігаємо активне впровадження та використання різних педагогічних технологій. Зокрема, **технологія «Рівний – рівному»** (peer-to-peer learning) – залучення дітей з нормотиповим розвитком до допомоги та взаємодії з дітьми із ООП; **кооперативне навчання** – побудова освітніх завдань таким чином, щоб учні працювали у командах, розвиваючи соціальні навички; реалізується діяльнісний підхід, навчання через гру тощо.

У взаємодії з дітьми, які мають розлад аутичного спектра (РАС), успішно використовується педагогічними працівниками **методика «ТЕАССН», що є новітньою науково-методичною розробкою і полягає у використанні цифрових технологій для створення індивідуалізованих освітніх середовищ**. У ліцеї наявні спеціальні навчальні матеріали та корекційно-реабілітаційні засоби відповідно до потреб дітей з ООП тощо.

Розглянуті наукові теорії та розробки забезпечують фундамент для впровадження інклюзії в освітньому процесі ліцею. Це підтверджується тим, що в Ліцеї № 27 створено умови, за яких кожна дитина, незалежно від своїх особливостей, може досягти максимальної самореалізації. Ефективне використання цих підходів сприяє гармонійному розвитку як дітей з ООП, так і всього освітнього середовища (у ліцеї 47 класів, з них 17 – інклюзивних, де навчається 21 учень з ООП).

11. Новизна досвіду (новий зміст, методи, форми, засоби).

Новизна досвіду щодо соціального розвитку дітей з ООП у НУШ полягає у впровадженні інноваційних, практично орієнтованих технологій, інструментів, які забезпечують доступність, рівність можливостей та сприяють гармонійному розвитку дитини. Це дозволяє створити освітнє середовище, яке є комфортним, ефективним і толерантним до різноманітності.

У Ліцеї № 27 успішно реалізується новий зміст соціального розвитку через трансформації самого середовища для забезпечення рівних можливостей, адаптації дитини з ООП до освітнього середовища, упровадження цінностей НУШ з орієнтацією на розвиток ключових компетентностей, формуванням в учнів

толерантного ставлення до різноманітностей, індивідуалізації змісту (застосування індивідуальних освітніх траєкторій – індивідуальна програма розвитку) для врахування потреб кожної дитини з ООП.

В організації освітнього процесу активно використовуються педагогами інноваційні технології, методики навчання. Наприклад, практикується методика «Коло друзів», «Ранкові зустрічі» для створення груп підтримки з однолітків щодо соціалізації дитини з ООП; використовуються ігрові вправи з розвитку комунікативних навичок, методи / елементи соціально-емоційного навчання, які допомагають дітям з ООП розвивати навички саморегуляції, співчуття та ефективної комунікації; методи «рівний – рівному» – активне залучення дітей з нормотиповим розвитком як наставників та партнерів для дітей з ООП, що розвиває з обох сторін навички взаємодії, толерантність – діти спільно виконують запропоновані вчителем завдання, проводяться тренінги з метою підвищення рівня толерантності та розвитку навичок ефективного спілкування. Використовуються цифрові інструменти (зокрема, додатки з функціями альтернативної та додаткової комунікації, наприклад, Pictogram, шрифт Брайля, «Цифрова інклюзія», картки PECS, комунікатори та інші засоби для дітей, які мають труднощі мовлення та комунікації), цифрові ресурси (платформи для співпраці), для забезпечення залученості та адаптації матеріалів, якіснішої взаємодії учасників освітнього процесу, інтерактивні дошки, відеоматеріали, що враховують особливості сприйняття дітей з ООП, інтерактивні технології (проєкти). Проводяться тематичні тренінги для розвитку соціальних компетенцій, позакласні заходи, налагоджено роботу різних гуртків.

Спостерігається активне впровадження нових підходів до педагогічної взаємодії, що характеризується командним підходом в інтеграції фахівців різних профілів (учителів, асистентів учителів, психолога, вчителя-логопеда, вчителя-реабілітолога) у єдину систему підтримки дитини з ООП. Упроваджуються технології для налагодження партнерства з батьками (організація постійного діалогу з родинами дітей із ООП для узгодження освітніх стратегій та забезпечення взаємної підтримки).

Проводиться супервізія та підтримка педагогів (навчання вчителів методів, технологій інклюзивної освіти через тренінги, воркшопи, наставництво).

Постійно удосконалюється створення безбар'єрного інклюзивного середовища в закладі за принципами універсального дизайну, середовища, яке зручне і доступне для всіх учнів (гнучкі просторові

рішення у класах, інтерактивні й адаптивні навчальні матеріали, обладнання, фізична, освітня та інформаційна доступності (пандуси, спеціальні меблі, візуальні позначки, піктограми, візуальні розклади, таблички для дітей з порушеною зоровою функцією, візуальні правила, візуальні алгоритми дій, візуальні емоційні шкали тощо).

12. Зміст досвіду роботи: система конкретних педагогічних або управлінських дій, система засобів, форм і методів роботи; який передовий (новаторський) досвід використовується педагогами закладу і як.

Відповідно до наукових інформаційних джерел, соціалізація дитини – це процес вивчення і впровадження соціальних норм, цінностей, навичок і звичаїв, які визначаються суспільством, до якого вона належить. Цей процес відбувається через взаємодію з іншими людьми, групами, інституціями і культурним середовищем. Усі ці фактори сприяють формуванню соціальних навичок юної особистості, адаптації до вимог суспільства.

Важливо розуміти, що соціалізація дитини з особливими потребами – це результат взаємодії різних важливих факторів – сім'я, заклад освіти (дошкільної, загальної, позашкільної), ровесники, фахівці (кваліфіковані вчителі та їх асистенти, практичні психологи, вчителі-логопеди, вчителі-дефектологи, вчителі-реабілітологи та ін.), доступне середовище (освітнє, інформаційне), позитивна підтримка, прийняття соціумом. Підтримка та допомога з боку сім'ї, фахівців, суспільства з урахуванням особливостей дитини – запорука її успішної соціалізації.

Зазначимо, що соціалізація – це процес, який триває протягом усього життя людини і передбачає оволодіння знаннями, навичками, цінностями та нормами поведінки, необхідними для життя в суспільстві. Соціалізація значно залежить від взаємодії дитини з навколишнім світом. Якісна взаємодія з іншими дітьми / дорослими відіграє в цьому процесі ключову роль, адже дає можливість: навчитися спілкуватися, розвинути емпатію (розуміти свої емоції, потреби та інших людей); навчитися співпрацювати, вирішувати конфлікти мирним шляхом, відчувати себе частиною групи / спільноти.

Зазначені аспекти ефективно впроваджуються в Комунальному закладі загальної середньої освіти «Луцький ліцей № 27 Луцької міської ради», колектив якого працює над реалізацією важливої складової освітнього процесу в дискурсі **«Соціальний розвиток дитини з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного середовища НУШ»**.

Відповідно до «Закону про освіту», **інклюзивне освітнє середовище** – це сукупність умов, способів і засобів їх реалізації для **спільного навчання, виховання та розвитку** здобувачів освіти з урахуванням їхніх потреб та можливостей – цей підхід є дієвим у закладі освіти.

Бажані результати діяльності закладу зумовлені командною співпрацею та спільною метою. Про ефективність умов інклюзивного середовища в ліцеї свідчать позитивні відгуки батьків, які довіряють своїх дітей закладу освіти (кількість яких з року в рік зростає). Досягненню позитивних результатів сприяє фасилітація в управлінському та освітньому процесах, партнерська взаємодія всіх учасників.

Створення сучасного освітнього простору відповідно до принципів НУШ, який сприяє розвитку дитини з ООП та її самореалізації, – це одне з першочергових завдань. Саме заклад освіти має забезпечити освітнє середовище, комфортне та безпечне, вільне від насильства, розвивальне, підтримувальне та мотивувальне. Ці ідеї активно впроваджуються у ліцеї.

Відповідно до Постанови КМУ від 15 серпня 2021 р. № 957 «Порядок організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти», в ліцеї організовано інклюзивне навчання учнів, у тому числі згідно з індивідуальним навчальним планом, що здійснюється відповідно до освітньої програми закладу освіти з урахуванням їх особливих освітніх потреб та особистісно орієнтованого спрямування освітнього процесу, адаптації та/або модифікації окремих навчальних предметів (інтегрованих курсів).

Станом на 2024/2025 н. р. у закладі організовано інклюзивне навчання (17 інклюзивних класів) для 21 особи з особливими освітніми потребами. Педагогічні працівники креативно працюють у середовищі НУШ, упроваджують інноваційні педагогічні проекти, постійно підвищують фаховий рівень щодо технологій і методів роботи з дітьми з ООП, сприяють їх адаптації та розвитку взаємодії з ровесниками. Педагоги здобувають відповідні знання та навички, адже підтримка з боку педагогічного персоналу відіграє ключову роль у створенні позитивного середовища. Кожен педагог намагається розвивати та вдосконалювати здатність планувати і здійснювати освітній процес на основі особистісно орієнтованого і компетентнісного підходів.

Для забезпечення відкритого, безпечного, комфортного, дружнього до дитини освітнього простору адміністрація закладу взаємодіє з усіма учасниками освітнього процесу. З метою адаптації учнів з ООП до навчання, згуртування класних

колективів, пізнання один одного проводяться різноманітні заходи: батьківські зустрічі, збори, консультації педагогів, круглі столи, позакласні виховні заходи, родинні свята, екскурсії, майстер-класи, тематичні зустрічі з експертами, виставки робіт, ярмарки, фестивалі, проекти, квести тощо.

Створюються оптимальні психолого-педагогічні умови для самореалізації індивідуального розвитку особистості як учнів, так і вчителів закладу. Система роботи в закладі побудована так, що підготовка заходів проводиться спільно: учитель–батьки–діти. Адже саме така співпраця допомагає згуртувати дитячі колективи, а співпраця з батьками – невід'ємна частина освітнього процесу. Саме педагогіка партнерства виступила ключовим аспектом в організації та проведенні ліцейських різноманітних дій.

Освітні цінності, традиції закладу, повага до дитини, партнерська взаємодія, атмосфера довіри, гідності, комфорту та успіху – це базові принципи ліцею. Класними керівниками та класоводами системно проводиться освітня робота з учнівським і батьківським колективами щодо формування ненасильницької моделі спілкування й поведінки, вирішення конфліктів мирним шляхом, формування позитивного мікроклімату, міжособистісної взаємодії, що базується на повазі, прийнятті, толерантності, відповідальності за слова та дії.

Директор ліцею Н. Гаврилевич стверджує: «В нашому освітньому закладі педагоги навчають дітей з особливими потребами самостійно вирішувати проблеми, приймати рішення, будувати здорові міжособистісні взаємини, контролювати емоції та долати стрес, вміти співчувати та радіти успіхам інших, формують в них життєві навички, позитивні поведінкові вміння, вміння жити в суспільстві, узгоджуючи свої вимоги зі своїми бажаннями, засвоювати нові знання, використовувати їх при прийнятті тих чи інших життєвих рішень, формують комплекс практичних навичок, необхідних для життя в суспільстві».

У закладі акцентується увага на позитивному підкріпленні та визнанні досягнень дитини з ООП, що сприяє позитивному ставленню до себе та стимулює активну участь у соціальних процесах. Проводяться різні види спільних активностей дітей з ООП та їхніми ровесниками, створено можливості для нормалізації інтеракцій, розвитку соціальних навичок та встановленню дружніх взаємин. Розвиток соціальних навичок, таких як емпатія, співпраця, комунікація та розв'язання конфліктів, допомагає дітям взаємодіяти з іншими, інтегруватися в суспільство.

Процесу соціалізації дітей з ООП сприяє позитивний психологічний клімат у колективі,

визначення пріоритетів у роботі, постійна підтримка та заохочення педагогічних працівників до реалізації їх траєкторії професійного розвитку. Колектив вважає за необхідне розвивати творчі можливості на особистісному рівні, у здобувачів освіти. У закладі працює мережа гуртків, серед яких – ансамбль середніх класів «Журавлина», «Весела палітра», гурток виразного читання «Читайлики», «Мій рідний край», гурток бального танцю «Райдуга зірок», «Клубочок ідей», хореографічний гурток «Намисто», ансамбль народних інструментів «Музичні барви», фольклорний гурт «Перевесло».

Відповідно до внутрішньої документації систематично проводяться засідання команд психолого-педагогічного супроводу. Фахівці команди упродовж двох тижнів на початку навчального року всесторонньо вивчають дитину і, враховуючи рекомендації ІРЦ з висновку про комплексну оцінку розвитку дитини, створюють для неї індивідуальну програму розвитку, яка забезпечує індивідуалізацію процесу навчання і містить усі необхідні складники, які допомагають адаптувати освітнє середовище відповідно до потреб та потенційних можливостей дитини з ООП.

У закладі освіти активно діє методичне об'єднання асистентів учителів та вихователів груп подовженого дня, яке упродовж 2023–2025 рр. працює над проблемою «Використання інноваційних технологій у роботі зі здобувачами освіти» у складі: 13-ти асистентів вчителів, п'ятьох вихователів та одного вчителя-логопеда.

Відповідно до рівня підтримки та індивідуальної програми розвитку учням надаються психолого-педагогічні й корекційно-розвиткові послуги (заняття), на яких здійснюється корекція та розвиток психофізичних функцій з використанням елементів кінезіотерапії, арттерапії (ізо-, казко-, музико-, піско-, ігро-, мульт-, фото-, кольоро-, пластилінової, танцювальної терапії, психогімнастики), працетерапії, ерготерапії, ароматерапії, Монтессорі-терапії, Хібукі-терапії тощо.

Педагоги використовують технології корекції та оптимізації освітньої діяльності, що характерні для роботи в інклюзивному середовищі НУШ:

- мультисенсорний підхід до формування елементарних математичних уявлень у дітей з порушеннями інтелектуального та психічного розвитку (Нумікон);

- методика Соробан;
- ігри з логічними блоками Дьєнеша;
- ігрові вправи, ігри з використанням дидактичного матеріалу «Палички Кюізенера» тощо;

- підходи щодо сенсорної інтеграції (сенсорні іграшки, предмети, ємності з сипучими матеріалами тощо).

Активно педагогічними працівниками використовуються технології розвитку психічних процесів:

- методика Монтессорі (сприймання, активність);
- таблиці Шульте (пам'ять, мислення, увага);
- карти Проппа (уява, фантазія, сприймання);
- кубики Нікітіна (просторове орієнтування, мислення, уява).

У ліцеї працює логопедичний пункт для надання допомоги учням з мовленнєвими труднощами, що перешкоджають їх навчанню, розвитку соціальних навичок. Тому основною формою організації навчально-корекційної роботи є не тільки індивідуальні, а й групові заняття. Ефективність демонструють такі логопедичні технології як: логоритміка та логопедичний масаж (класичний, точковий, вібраційний, зондовий).

У ліцеї проводиться постійна, цілісна та професійна діяльність соціально-психологічної служби, що передбачає здійснення систематичних та комплексних заходів, спрямованих на подолання життєвих труднощів, збереження та підвищення соціального статусу дітей. Роботу соціально-психологічної служби спрямовано на психолого-педагогічну підтримку, адаптацію в учнівському колективі дітей, зокрема:

- 1) діти з особливими освітніми потребами – 21;
- 2) діти, що постраждали внаслідок аварії на ЧАЕС, – 22,

а також такі категорії сімей:

- 1) неповні сім'ї – 104, з них: сім'ї, в яких батьки розлучені, – 82; сім'ї, в яких дитину виховує одинока мати, – 8; сім'ї, в яких виховується дитина-напівсирота – 14;

- 2) багатодітні сім'ї – 122;

- 3) малозабезпечені сім'ї – 9;

- 4) діти учасників АТО, мобілізованих, військових, ТРО – 113;

- 5) діти зі статусом внутрішньо переміщених осіб – 61;

- 6) діти, батьки яких загинули, – 4;

- 7) діти, батьки яких пропали безвісти, – 2;

- 8) діти, позбавлені батьківського піклування, – 1.

У процесі діяльності соціально-психологічної служби: проводиться індивідуальна діагностика дітей з ООП, ведеться та оцінюються особливості діяльності й розвитку учнів; здійснюється індивідуальне та групове консультування дітей; за результатами діагностики, проводяться індивідуальні корекційно-виховні бесіди; корекційно-розвиткові заняття.

З метою підтримки та допомоги учням з ООП ведеться робота із вчителями навчальних предметів, класоводами та класними керівниками: консультації з питань особливостей індивідуального підходу до учнів з ООП та пільгових категорій під час освітнього процесу; забезпечується дотримання норм охорони та захисту прав дітей соціально незахищених категорій, представлення їх інтересів у різноманітних інстанціях. Залучено Луцький міський центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, службу у справах дітей Луцької міської ради, міський центр планування сім'ї, Луцький центр зайнятості у питанні проведення культурно-освітньої та профілактично-виховної роботи з дітьми соціально незахищених категорій та з дітьми, які навчаються в інклюзивних класах. Діти з ООП залучаються до різноманітних виховних та розважальних заходів, беруть участь у позашкільних конкурсах, фестивалях, виставках тощо.

З метою розвитку навичок ментального благополуччя систематично проводяться нетрадиційні форми педрад, семінари, засідання методичних об'єднань, а саме у 2022/2023 н. р.:

- педагогічна рада на тему «Збереження ментального здоров'я, пошук психологічних ресурсів» із застосуванням методик тілесно орієнтованої терапії та арттерапії;

- семінар заступників директорів із навчально-виховної роботи з використанням елементів арттерапії та інші заходи.

До послуг ліцеїстів – ресурсна кімната, в якій займаються діти з особливими освітніми потребами. Кімната оснащена спеціальним інвентарем. Ресурсну кімнату умовно поділено на чотири зони: «спортивна», «ігрова», «побутово-практична», «сенсорного розвантаження».

Для налагодження взаємодії усіх учасників освітнього процесу працює офіційний сайт КЗЗСО «Луцький ліцей № 27 Луцької міської ради Волинської області» <https://lyceum27lutsk.e-schools.info/>

Для публікації відеозвітів, фотозвітів про події в ліцеї працює фейсбук-сторінка «КЗЗСО „Луцький ліцей 27 Луцької міської ради”» https://www.facebook.com/lyceum27/?locale=ru_RU

Навчальні кабінети закладу освіти комфортні, естетично оформлені, забезпечені інтернетом, оснащені модульними меблями, спеціальним приладдям, різними видами наочності за потребами дітей з ООП. Деякі кабінети мають зонування класного простору (зона для групової роботи, зона для індивідуальних занять, зона сенсорного розвантаження тощо).

З метою забезпечення доступності для дітей з ООП, які мають функціональні та фізичні труднощі, освітнє середовище оснащено підйомником, пандусом, поручнями, є неслизьке покриття, локації позначено піктограмами, розміщено таблички Брайля та напрямні таблички на контрастному жовтому фоні. Для орієнтації в коридорах розміщено марковані та напрямні тактильні лінії. Робочі кабінети мають достатнє та додаткове освітлення (використовується за потреби). Зауважимо, що згідно з Концепцією НУШ освітнє середовище має бути динамічним, відкритим та функціональним.

Облаштування входу пандусами, підйомниками або розташування навчальних кабінетів на першому поверсі, так само як і доступність та пристосування для місць загального вжитку, – це те, що заклад освіти може вирішити самостійно.

З метою забезпечення освітніх потреб, якісного рівня засвоєння знань, умінь та навичок дітей з ООП у процесі інклюзивного навчання педагогічні працівники використовують методи візуальної підтримки, засоби альтернативної та додаткової комунікації, що сприяє їх адаптації, соціалізації. На думку педагогів, дієвими є використання карток, піктограм, візуального розкладу, візуального алгоритму дій, соціальних історій, побутових жестів тощо.

Основними складниками інклюзивного освітнього середовища ліцею є: сучасні умови для ефективного навчання, розвитку та комунікації, комфорт, універсальний дизайн, що забезпечує багатофункціональне середовище і відповідає вимогам інклюзивної освіти. Створені в ліцеї умови забезпечують цілісний вплив на кожну особу. Спільна діяльність, що панує в закладі освіти, дозволяє створити освітній простір потужного позитивного впливу на дитину, що сприяє розвитку в неї загальнолюдських моральних і гуманістичних цінностей.

Позитивний відгук щодо умов освітнього інклюзивного середовища в ліцеї дала радник-уповноважений Президента України з безбар'єрності Тетяна Ломакіна, за результатами візиту та рекомендаціями якої у закладі побували кореспонденти каналу «1+1». Відеорепортажі «Навчання без бар'єрів: у ліцеї в Луцьку вчать школярі з особливими освітніми потребами», «Його знання і вміння вражають! У Луцьку живе 10-річний феномен» трансливалися у програмі ТСН.

Оскільки успішна соціалізація базується на розумінні потреб і можливостей дітей з ООП

та створенні умов для їх повноцінної участі в житті освітнього закладу, можемо зробити висновок: процес створення доступного інклюзивного освітнього середовища ліцею сприяє соціальному розвитку дітей з ООП в умовах НУШ, що відповідає зазначеній проблемі досвіду. Відповідно до філософії інклюзії та концепції НУШ в освітньому процесі враховуються особливості дитини з ООП із опорою на її сильні сторони.

Зазначимо, що створені умови інклюзивного середовища Нової української школи сприяють розвитку здібностей і соціалізації дітей з ООП, на сучасному етапі формування нових підходів освітніх процесів заклад освіти має бути готовим до нових змін, має бути динамічним, успішним, дружнім до кожної дитини.

13. Врахування у досвіді роботи освітніх труднощів (особливих освітніх потреб), зокрема дітей з ООП.

Станом на 2023/2024 н. р. у закладі навчався 21 здобувач освіти з особливими освітніми потребами:

1-В клас, функціональні труднощі помірного ступеня прояву (мовленнєва функція), 3 рівень підтримки, 6 років;

1-Г клас, функціональні труднощі помірного ступеня прояву (мовленнєва функція), соціоадаптаційні / соціокультурні труднощі помірного ступеня прояву – 3 рівень підтримки, 6 років;

1-Д клас, функціональні труднощі помірного ступеня прояву (мовленнєва функція), 3 рівень підтримки, 6 років;

2-В клас, функціональні труднощі важкого ступеня прояву (мовленнєва функція), 4 рівень підтримки, 7 років;

2-Г клас, функціональні труднощі помірного ступеня прояву (мовленнєва функція), 3 рівень підтримки, 7 років;

2-Г клас, функціональні труднощі помірного ступеня прояву (мовленнєва функція), 3 рівень підтримки, 7 років;

2-Д клас, соціоадаптаційні / соціокультурні труднощі помірного ступеня прояву, 3 рівень підтримки, 7 років;

2-Д клас, функціональні труднощі помірного ступеня прояву (мовленнєва функція), 3 рівень підтримки, 7 років;

3-В клас, соціоадаптаційні / соціокультурні труднощі важкого ступеня прояву, 3 рівень підтримки, 8 років;

3-Г клас, інтелектуальні труднощі помірного ступеня прояву, 3 рівень підтримки, 8 років;

3-Д клас, соціоадаптаційні / соціокультурні труднощі важкого ступеня прояву, 4 рівень підтримки, 8 років;

4-В клас, функціональні труднощі помірного ступеня прояву (мовленнєва функція), 3 рівень підтримки, 9 років;

4-В клас, навчальні труднощі помірного ступеня прояву, 3 рівень підтримки, 9 років;

4-Д клас, навчальні труднощі помірного ступеня прояву, 3 рівень підтримки, 9 років;

5-В клас, функціональні труднощі помірного ступеня прояву (зорова функція), 3 рівень підтримки, 10 років;

5-В клас, функціональні труднощі найтяжчого ступеня прояву (зорова функція), 5 рівень підтримки, 10 років;

6-Г клас, функціональні труднощі помірного ступеня прояву (мовленнєва функція), 3 рівень підтримки, 11 років;

6-Д клас, функціональні труднощі важкого ступеня прояву (мовленнєва функція), 4 рівень підтримки, 11 років;

7-В клас, фізичні труднощі помірного ступеня прояву, 3 рівень підтримки, 12 років;

7-Д клас, функціональні труднощі важкого ступеня прояву (мовленнєва функція), 4 рівень підтримки, 12 років;

8-В клас, функціональні труднощі важкого ступеня прояву (слухова функція), 4 рівень підтримки, 13 років.

Для того, щоб діти, котрі мають особливі освітні потреби, досягли тих результатів навчання, які передбачені у Державному стандарті загальної середньої освіти, педагогічні працівники ліцею забезпечують для них особистісно орієнтоване спрямування освітнього процесу, надають психолого-педагогічні і корекційно-розвиткові послуги відповідно до потенційних можливостей.

Сьогодні інклюзивне навчання в НУШ зумовлює суспільний запит на якісно нового кваліфікованого педагога, здатного задовольнити освітні потреби всіх учнів. Тому потрібно усвідомити: процес становлення ефективної взаємодії, особливо в інклюзивному класі, відбувається поступово. Він потребує від учителя / педагогічного працівника усвідомленості ключових аспектів інклюзивної освіти, вираженості, емпатії, терпіння, навичок конструктивної комунікації у формуванні партнерських стосунків, постійного самоаналізу та саморозвитку, вміння підтримувати власний ресурсний стан та постійного пошуку для особистісно-професійного зростання.

14. Результативність досвіду роботи ліцею презентовано на обласних заходах:

– семінарі «Універсальний дизайн, створення інклюзивного середовища в закладах освіти». Цільова аудиторія – працівники органів управління освітою територіальних громад, які відповідають за інклюзивну освіту, директори центрів професійного розвитку педагогічних працівників та директори інклюзивно-ресурсних центрів. Спікер Гаврилевич Наталія Миколаївна розкрила питання «Соціалізація дитини з особливими освітніми потребами як індикатор ефективності інклюзивного середовища»;

– семінарі-практикумі «Соціалізація дітей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного середовища НУШ», учасниками якого були працівники органів управління освітою територіальних громад, які відповідають за інклюзивну освіту, директори центрів професійного розвитку педагогічних працівників, директори інклюзивно-ресурсних центрів та директори спеціальних закладів освіти. Доповідач Наталія Гаврилевич розкрила аспекти роботи ліцею «Соціалізація учнів з ООП в сучасному ЗЗСО з інклюзивним навчанням».

Безумовно, підтвердженням ефективності роботи педагогічного колективу Ліцею № 27 є історії успіху дітей з ООП.

«Максим, 10 років (функціональні труднощі зору найтяжчого ступеня прояву). Самостійно орієнтується в просторі ліцею. В процесі навчання працює на комп'ютері з озвучуванням, користується друкарською машинкою шрифтом Брайля. Має багато друзів. Неодноразовий переможець змагань з плавання. Максим знає дні народження усіх відомих спортсменів та сотні дат історичних подій. Мріє виграти параолімпійські ігри. На змаганнях його завжди підтримують батьки та братик. Для Максима принципово, щоб тренери розмовляли українською.»

«Дмитро, 14 років (функціональні труднощі слуху), грає на фортепіано. Асистент учителя коментує успіхи: „Дмитро запам'ятовує послідовність клавіш, послідовність пауз – колосальна робота, не чуючи музики – грати...”»

«Анна, 12 років. Для своєї учительки написала на картці: „Ти найкраща!” і попросила розмістити напис у футлярі мобільного телефона для нагадування. „До тебе хочу ходити на заняття”, – це теж підтвердження ефективної співпраці педагога та учениці.»

«Богдан, 6 років на підйомнику долає перепону – сходи. Від народження він переміщається на колісному кріслі. На думку мами, за рік навчання в ліцеї син дуже змінився, адаптувався до навчання, взаємодіє з однокласниками.»

Маленький успіх кожної дитини з особливими освітніми потребами – велика перемога. Таких історій багато, адже кожен крок в підходах, діяльності педагогічних працівників ліцею проєктують «через серце». Принцип нашого українського педагога-класика В. Сухомлинського «Серце віддаю дітям» – беззаперечно, в дії.

15. Поширення досвіду. Можливості й умови використання досвіду в освітній діяльності закладів освіти.

На основі вивченого матеріалу робимо висновок, що досвід Комунального закладу загальної середньої освіти «Луцький ліцей № 27 Луцької міської ради» щодо соціального розвитку дітей з ООП в умовах інклюзивного середовища НУШ слід визнати значимим та цікавим для педагогічних працівників, керівників закладів освіти.

Результати діяльності закладу зумовлені системною командною співпрацею та спільною метою педагогічного колективу. Про ефективність умов інклюзивного середовища в ліцеї свідчать позитивні відгуки батьків, котрі довіряють своїх дітей закладу освіти, кількість яких з року в рік зростає. Досягненню позитивних результатів сприяє фасилітація в управлінському та освітньому процесах, партнерська взаємодія всіх учасників.

Використані джерела

1. Відео ТСН «Його знання і вміння вражають! У Луцьку живе 10-річний феномен». URL: <https://www.youtube.com/watch?app=desktop&v=yY3xiuSTZq8>
2. Відео ТСН «Навчання без бар'єрів: у ліцеї в Луцьку вчаться школярі з особливими освітніми потребами». URL: <https://tsn.ua/video/video-novini/navchannya-bez-bar-eriv-u-licei-v-lucku-vchatsya-shkolyari-z-osoblivimi-osvitnimi-potrebami.html>
3. Впроваджуємо інклюзію в закладі освіти : посіб. ДСЯО. URL: https://sqe.gov.ua/wp-content/uploads/2023/09/Inclusion_zaklad_osvity_SQE-SURGe_2023.pdf
4. Інклюзивне навчання в закладах загальної середньої освіти: керівництво для тренерів : навч.-метод. посіб. Київ, 2018. 174 с.
5. Нова українська школа : poradnik dla vchytela / za zag. red. H. M. Bibik. Київ : Літера ЛТД, 2019. 208 с.
6. Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/957-2021-%D0%BF#Text>